FRÅN HEMBYGDSARBETET

INVIGNINGEN AV TORSTUNA HEMBYGDSGÅRD

Torstuna hembygdsgård i Härled har äntligen invigts. Detta är årets glada Torstuna-rapport till årsboken.

Vi har väntat på det länge. Förberedelserna har tagit åtskilliga år. En del goda ortsbor hann t. o. m. bli rätt missnöjda med det långsamma tempot. »Blir det någonting av någon gång i Härled?», frågades det. Och styrelsen fick försöka lugna upprörda känslor och säga: »Vi kan inte ta' det fortare. Allt tar sin tid. Vänta skall ni få se att d a g e n r a n d a s.» En hembygdsgårds iordningställande sker faktiskt inte bara genom att trycka på en knapp, ungefär som när man tänder taklampan, och simsalabim står den där fix och färdig för invigning. Ack nej! Den som tror något slikt är offer för den största av villfarelser. Verkligheten är n å g o t annorlunda.

Trots årslångt ihärdigt arbete, blev slutspurten dock något av det mest jäktiga man kunnat tänka sig. Den 3 juni 1951 skulle gården invigas, och hela maj månad arbetades det hårt och träget. Snart sagt vilken tid som helst på dygnet kunde man finna folk i verksamhet där uppe i Härled. Än det ena och än det andra måste göras färdigt. Överallt skymtade man samlingsvårdaren och kyrkvärden Carl Spångberg i skjortärmarna och med svettpärlor på den kala hjässan. På honom berodde mycket och tack vare honom gick allt i lås. Gick man in i någon av byggnaderna, fann man alldeles säkert museiassistenten Nils Nygren, Västerås, och någon styrelseledamot i full fart med placering, montering och katalogisering av de 700 ihopsamlade kulturföremålen. Konservator Sven Carlsson, Gimo, stod också där med palett och pensel i högsta hugg och gav allt en sista avputsning före den stora dagen. Högste ledaren för arbetet, intendent Sven Drakenberg, Västerås, var likaledes ofta tillfinnandes för verkets inspektion och mönstring. Ordföranden, kyrkoherde Gunnar Engman var i farten både bittida och sent och såg till att planerna fullföljdes. Sekreteraren, undertecknad således, hade det också rätt jäktigt. Det gällde att ordna reklam

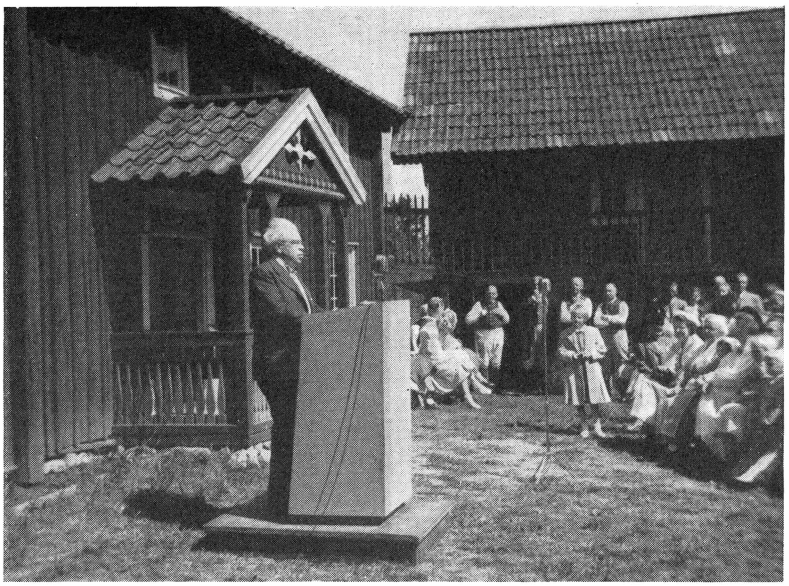

Bild 1. Landshövding Conrad Jonsson håller högtidstalet vid invigningen av Torstuna hembygdsgård i Härled.

och annonsering för invigningsfesten. Därtill kom täta repetitioner av krönikespelet, »Fem Torstuna-bilder», som skulle uppföras på invigningsdagen. Att måla kulisserna föll på författarens lott, hans absoluta debut som dekoratör, och den sista kulissen blev färdig på natten före premiären.

I krönikespelet medverkade omkring 20 Torstuna-bor i ett 60-tal roller. Ingen förundrade sig över att skådespelarna själva byggde scenen och mycket annat i samband därmed. Det var en arbetsglädje och en kamratanda där uppe i Härled som man sent eller aldrig skall glömma. Traktortåg från socknens alla håll kom med bräder, bänkar, presenningar, stolpar, stängseltråd och gärdsel. Allt togs emot av villiga händer. Tomtmark inhägnades, allsköns festattiraljer uppfördes och parkeringsplatser ordnades.

Gårdstunet skulle inhägnas med gammaldags hederlig gärdesgård. Det var två äldre Torstuna-bönder, som åtagit sig den uppgiften, och som på gammalt vis värmde och vred honkar och trädde i gärdsel på samma sätt som far, farfar och farfarsfar gjort i all sin tid.

Bild 2. Martin Jäderblom, Carl-Axel Carlsson och Nils Olsson i tre av krönikespelets 60 roller.

Det sista och kanske viktigaste var tecknandet av en ordentlig regnförsäkring. En sådan säkerhetsåtgärd var alldeles nödvändig. Hela härligheten, publiken inberäknad, kunde ju regna bort. Och det var många blanka riksdalrar som gått åt i omkostnader.

Så kom äntligen den stora d a g e n med strålande solsken och ljumma sommarvindar, ett idealväder helt enkelt för en hembygdsfest. »Ni måste ha tumme med vår Herre», sade folk.

Och vi svarade: »Givetvis. Det är alldeles klart. Man måste ju ha försänkningar både här och där.» Och för ingen nämnde vi någonting om regnförsäkringen.

Programmet började med gudstjänst i kyrkan. I sammanringningen lade kyrkoherde Engman ned en krans på häradsdomare Edvin Petterssons grav. Häradsdomaren var en av initiativtagarna till hembygdsföreningen och den man främst har att tacka för Härledgårdens bevarande.

Vid högmässogudstjänsten predikade kyrkoadjunkt Eric Bäckström, Gävle, f. d. torstunabo.

Efter högmässan i kyrkan vidtog festligheterna vid hembygdsgår-

den i Härled. Hit anlände landshövding Conrad Jonsson soligt leende och med Churchill-cigarr i mungipan, representanter för Västmanlands fornminnesförening och Upplands fornminnesförening, närliggande hembygdsföreningar och kommuner samt ortsbor i stora skaror.

Klockan 12 började programmet med sång av Torstuna kyrkokör under kantor E. Teodor Hedbergs ledning. Hälsningstalet hölls av hembygdsföreningens vice ordf. lantbrukare Olle Thorsmark, som bl. a. tackade landshövding Jonsson för hans personliga intresse och stöd, då det gällt gården och samlingarna i Härled, Rotehållarnes i Västmanland Besparingsfond för ekonomiskt stöd, Upplands och Västmanlands fornminnesföreningars styrelser och tjänstemän samt en rad enskilda.

I sitt invigningstal underströk landshövdingen hembygdsgårdarnas betydelse som kulturoaser i den allt mer hektiska maskinkulturens värld och betecknade hembygdsföreningarna som kulturens samaritföreningar.

Därpå följde körsång och allmogemusik av Ragnar Scheléns spelmanslag från Stockholm. Kören och spelmanslaget bar färggranna nationaldräkter. Härigenom blev deras framträdande även en överdådig ögonfägnad.

Härefter gavs de många festbesökarna tillfälle att bese hembygdsgården under ciceronskap av samlingsvårdaren Carl Spångberg.

Nästa programpunkt var det nämnda krönikespelet, »Fem Torstuna-bilder», vilket skildrade några episoder ur Torstuna-bygdens historia. Ett ganska brokigt persongalleri ur sockenhistorien trädde fram på scenen: fagra vikingakvinnor, som väntade hem sina män från härfärden till Särkland; värvaren från Tillberga, Jöns Olsson, som Peder Swart i sin krönika beskriver som »plumpachtig och oskickelig»; Gustav Trolles fogde Bengt Bjugg och Karl XI i gråkappans gestalt inspekterande socknens två krongårdar. Det s. k. Vånsjöslaget, då Vånsjö byamän dräpte tre av Gustav III:s fiskaler, vilka kom för att se hur förbudet mot husbehovsbränningen efterlevdes, blev spelets mest drastiska avsnitt. Den scenen ställde kanske det största kravet på regissör och agerande. Inte minst spännande var det att se hur pass lugnt styckets gästgivarhäst skulle uppföra sig inför en så pass stor och så nära sittande publik. Men hästen uppfyllde alla förväntningar och drygt det, varför allt gick väl i lås. Spelet avslutades med en scen från 1850-talets Torstuna: En trefaldighetskväll vid Kappa källa.

Undertecknad ber i detta sammanhang få framföra ett hjärtligt tack till medarbetarna i krönikespelet: till kyrkoherde Bladh, som forskat i hävderna, till kyrkoherde Engman för berättarens

Bild. 3. Kantor Åhlstad leder allsång.

roll, till fru Engman för det träffsäkra musikvalet samt till alla deltagarna. Skansens klädkammare bör också ha ett hjärtligt tack för de många utmärkta drakterna. Utan dessa hade inte spelet fått den historiska air som det nu fick.

Under eftermiddagen var det uppträdande av folkdanslaget Treklövern, Villberga, samt allsång och folklekar under ledning av kantor Georg Åhlstad, Yttergran. Kyrkoherde Arvid Bladh föreläste om »Kamjungfrun», en bild ur 1820-talets andliga sockenhistoria, och sedan krönikespelet givits ytterligare en gång avslutades den minnesvärda festen omkring kl. 24.

Denna händelse överskuggar allt annat som sig i Torstuna Hembygdsförening tilldragit under året. Rapporten blev också i längsta laget, varför en hel del annat måste förbigås.

Kanske det i alla fall bör nämnas, att Valborgsmässo-brasan sista april på Klockarberget också blev en minnesvärd händelse med stor publik och ett ypperligt väder. Tal hölls av kyrkoherde Engman. Allsång, fyrverkeri och mycket annat bidrog till att skapa trevnad och vårstämning.

Axel Ekholm.

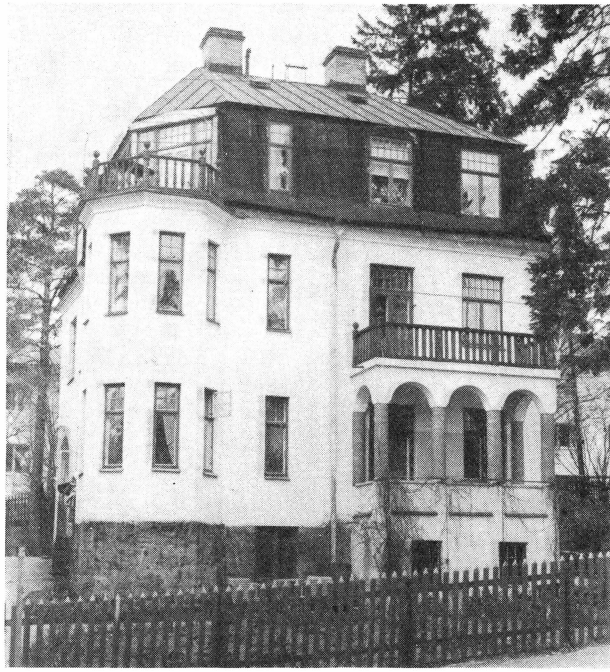

Fröken Anna Danielssons fastighet i Sundbyberg som i maj 1951 testamenterades till Sundbybergs hembygdsförening.

FASTIGHETSDONATION TILL SUNDBYBERGS HEMBYGDSFÖRENING

Sundbybergs hembygdsförening har under det gångna året fått mottaga sin första större donation, nämligen en fastighet i Sundbyberg. Vid föreningens senaste årsmöte upplästes det testamente, som i sinom tid tillförsäkrar föreningen ett annex till de nuvarande lokalerna. Fröken Anna Danielsson, Sundbyberg, har nämligen bestämt att hennes fastighet och en del föremål skall tillfalla föreningen. I den mån fastigheten icke tages i bruk för föreningens verksamhet, bör den enligt testamentet användas för ändamål, som tjäna den bildande konsten under hembygdsföreningens ledning och ansvar.

Den byggnad, som testamentet avser, är av sten och uppförd 1907 med källarvåning, två bostadsvåningar och vindsvåning. Byggnaden är så gott som kvadratisk med en utbyggnad i ena hörnet och med en portik med tegelstenspelare. Byggnadens mått är 10 × 10 m. Höjd till taknocken 14 m. Rummens höjd 3,10 m, vindsvåningens 2,70 m. Våningarna sammanbindas medelst trappa av sten. Tomten utgöres av en hörntomt, som troligen kan utökas med den mark staden äger i närheten. Läget får betraktas som utmärkt.

Det är inte utan att sundbybergsborna inför fröken Danielssons gåva får Valdemarsudde i tankarna. Och något liknande har vi också tänkt att det skall bli av den storartade donationen. Vi har planer på att i fastigheten bereda plats för konstsamlingar och att här ordna rum för konstutställningar och kurser och föredrag om konst. Den yta som kan disponeras för sådana ändamål torde uppgå till omkring 200 kvadratmeter.

Henning Österberg.

BÄLINGE HEMBYGDSFÖRENING

För fyra år sedan eller år 1947 anmälde Bälinge hembygdsförening sin återuppståndelse med en notis på avdelningen »Från hembygdsarbetet» i årsboken Uppland. I artikeln fanns angivna våra byggnadsplaner — vilken hembygdsförening har inte sådana? — våra önskemål om samarbete med skolan i dess hembygdsundervisning och några funderingar om hembygdsarbetets popularisering i socknen. Sedan dess har det varit tyst om vår verksamhet. Densamma har inte heller varit särdeles livaktig. Orsaken ligger i viss mån i det förhållandet att vårt byggnadsområde tangeras av den blivande tätorten Bälingeby. Nytt och gammalt har här kämpat om intresset bland allmänheten.

Vi har dock den s. k. Bakomstugan i närheten av ålderdomshemmet jämte en ditflyttad bod i någorlunda färdigt skick. Såväl ryggåsstugan som boden är från 1700-talet. Stugan är en gåva av Bälinge kommun och boden har skänkts av godsägare Mathias von Engeström, Kiplingeberg. Vi har nu planer på att ordna ett stängsel kring området och förse gården med en trädgårdstäppa. Så småningom ämnar vi möblera stugan och ordna de samlingar vi eventuellt kan åstadkomma.

När detta läses har storkommunreformen trätt i verksamhet och därmed uppstår frågan om hembygdsföreningarna också skall slås tillsammans eller om verksamheten skall vara lokalt betonad. För centraliserad verksamhet talar den omständigheten, att hembygds-

föreningen då kunde bli ett bygdens skönhetsråd och en remissinstans för ärenden, som ligger inom föreningens verksamhetsområde. Hembygdsföreningarna har ju under småkommunernas senare levnadsår åtnjutit frikostiga bidrag för sina uppgifter. Visar det sig att det kommunala intresset för hembygdsarbetet blir bestående, finns det anledning för föreningarna och kommunerna att även söka verklig arbetskontakt med varandra. I hembygdsföreningen kunde då de, som inte kan nå en kommunal förtroendemannaställning, ändå få tillfälle att yttra sig. En sådan anordning kunde bli en slags decentraliserad »folkstämma», vilken kunde bidraga till att hos gemene man stärka och uppehålla det kommunala intresset. Tanken föres vidare till arbetarna i hembygdsrörelsens örtagård.

Algot Håstad.

BÖRJE-ÅKERBY HEMBYGDSFÖRENING

På svenska flaggans dag 6 juni 1949 bildades Börje-Åkerby hembygdsförening vid ett möte i Ryttarhagen i Altuna i Börje. Planerna på att bilda en hembygdsförening hade många gånger dryftats tidigare, men intressena var delade på olika håll och saken fick bero. En gammal kringbyggd gård i Altuna var föremål för många kulturvårdares intresse, men den revs och nybyggdes, och kvar fanns endast portlidret. Det skulle rivas även det och föras bort från socknen. Då ingrep några behjärtade män i Börje-Åkerby och ovan nämnda möte kom till stånd. Frågan om att rädda portlidret åt bygden diskuterades. Det kunde inte få stå kvar, emedan det utgjorde ett besvärligt hinder vid infarten till gården för ägaren, hemmansägaren Lars Larsson i Altuna. Denne själv, intresserad medlem av hembygdsföreningen, var villig att sälja portlidret för en billig penning och inte bara det, han var också villig att sälja mark att uppföra huset på. Strax intill Altuna gård ligger nämnda mark, Ryttarhagen kallad, som enligt traditionen varit Altuna tingsplats. Det är en utomordentlig plats med avskilt läge, fri från bebyggelse men ändå centralt och med en oförliknelig utsikt över slätten.

Där uppfördes nu, huvudsakligen på frivillighetens väg, nämnda portlider intill den gamla väg, som enligt traditionen har hög ålder. Föreningen hade fått blodad tand och välvde ännu större planer. Först flyttades en loftsbod till tomten och sommaren 1951 en gammal parstuga från Örnsätra i Jumkil. Stugan har tydliga märken i timret efter äldre takstolar, och fönster med osedvanligt små dimensioner visar att den en gång varit en ryggåsstuga. Tillbyggd och omändrad till mangårdsbyggnad har den ansenliga mått. Nu

står byggnaden under tak men inredning saknas och som vanligt är det ekonomiska bekymmer som står som hinder för föreningens arbete i önskvärd takt.

Meningen är att köket och anderstugan skall inredas till samlingsrum för mindre sammanskomster i bygden och till vinden har man tänkt sig hembygdsmuseet förlagt. I kåven mellan köket och anderstugan finns plats att inreda modernt kök med elspis m. m. för att tillfredsställa praktiska behov vid gården.

Föreningen, som vid starten hade 15 medlemmar, har nu över 80. Stadgarnas första paragraf talar om att »väcka, stärka och fördjupa kärleken till och kunskapen om hembygden och dess natur samt att värna och bevara bygdens fornminnen och sådana gångna tiders kulturalster, som kommit ur bruk». Redan pågår så smått en insamling av gamla redskap, husgeråd o. d., och när vinden i parstugan inretts till museum hoppas vi att en inventering i bygden skall ge många bidrag till samlingarna.

Petrus Lindgren.

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

Huddunge hembygdsförening har under det gångna året av framlidne tegelbruksdisponenten Hjalmar Söderlund erhållit som gåva ett gammalt härbre med värdefulla inventarier. Hembygdsfest firades söndagen 18 juni. Festen började med gudstjänst i kyrkoruinen med kyrkoherde Östlund som officiant. Härefter hälsade hemmansägare Erik Johansson, Sisselbo, deltagarna välkomna och framförde föreningens tack till fru Linnea Söderlund för den värdefulla gåva makarna Söderlund tillställt föreningen. Högtidstal hölls av bankdirektör Jakob Lundberg, Sala, vilket högt skattades av festdeltagarna. En teaterföreställning. Storklas och Lillklas, uppfördes av Studio Vestmannia från Västerås. Framförandet var bra och rönte stor uppskattning. Efter kaffepausen visades en film över Huddungebygden med beledsagande föredrag av dir. Lundberg. De som ej kommo med på filmförevisningen fingo njuta av musik av två bygdespelmän från Östervåla och Uppsala. Vid årsmötet omvaldes styrelsen i sin helhet.

Hj. Samuelsson.

HÄRKEBERGA GILLE

Hembygdsföreningen i Härkeberga har under år 1950 arbetat efter hävdvunna linjer. Föreläsningsverksamheten, som omfattat

Härkeberga Gille: Scen ur programpunkten »Slåttergille — dans, dikt och ton med stänk av folkligt och förnämt».

åtta föreläsningsaftnar, har kunnat glädja sig åt ett allt mer ökat intresse bland bygdens folk. Ungefär 450 personer har åhört de framställningar med skiftande ämnen, som det värdefulla föreläsningsprogrammet haft att bjuda.

På inrådan av landsantikvarien och vägstyrelsen har hembygdsföreningen träffat sådana anstalter, att den gamla landsvägsbron i Härkeberga by kommit att räddas åt eftervärlden. Med anledning av en av hembygdsföreningen gjord framställning utfärdade Länsstyrelsen i Uppsala län 14 okt. 1950 totalt förbud mot all körtrafik över den gamla bron samt förbud att avstjälpa avfall och sopor invid brovallen.

Hembygdsgillet har föranstaltat att backområdet norr om Härkeberga kyrka upplåtits som natur- och kulturreservat under en tid av 50 år. Platsen äges av lantbrukaren Evert Jansson, Härkebergaby, och ägaren har genom en överenskommelse gått i god för, att det vackra hagområdet skulle bevaras i det skick, vari det vid fridlysningstillfället befann sig. Reservatet får sitt särskilda värde därigenom, att det på en av hällarna förekommer hällristningar och

Härkeberga Gille: Fröken Marianne Eriksson; segrare i slåttertävlingen.

älvkvarnar. Genom överenskommelsen bevaras således en grupp fornminnen, vackert inramade av lövvegetation.

Badverksamheten vid badstuanläggningen har även under 1950 omfattats med största intresse av badgäster inte bara från Härkeberga, utan även från de fyra grannsocknarna. Nära 3 000 bastu- och karbad har serverats och drygt 1 000 fria skolbad har givits. Hembygdsgillet har för denna sin verksamhet åtnjutit bidrag av Härkeberga kommun.

Hembygdsgillets traditionella midsommarfest 1950 blev i likhet med den tidigare långa raden fester lyckad, vacker och livligt uppskattad med drygt 3 000 festbesökare.

Festens stora programpunkt — »Slåttergille — dans, dikt och ton med stänk av folkligt och förnämt» — presenterade svensk dikt, ton och dans genom tiderna. Sångaren Olle Nygren, Kloster, tol-

kade därvid till luta visor av äldre och modernare årgångar. Härkebergabarnen hade uppvisning i menuettens turer och piruetter och gestaltade i några scener flera av Anna Maria Lenngrens odödliga dikter, och spelmän ur Upplands Spelmansförbund och Fyrisgillets folkdanslag tolkade folklig musik och dans. I kyrkan höll intendent Nils Ålenius, Uppsala, under högtidsstunden ett meningsfullt tal om »Den gamla, goda tiden» och under midsommaraftonen framfördes Nils i Slättebys sång- och diktspel »Värmländskt» av Härkebergabarnen. Till förmån för Härkeberga kyrkas orgelfond höll konsertmästare Willy Böck, Uppsala, konsert i kyrkan. Traditionsenlig slåttertävling mellan lag ur JUF- och SLU-kretsarna ägde rum om ett av Gillet uppsatt vandringspris.

En mycket uppskattad del av festprogrammet var den i skolan anordnade konstutställningen, där den japanske konstnären Haruo Sézaki, Stockholm, och uppsalamålaren Gustaf Fängström utställde oljemålningar och pasteller. Drygt 500 besökare såg utställningen och fil. lic. Marita Lindgren-Fridell, Uppsala, gav besökarna under rubriken »En kvart med konsten» en värdefull konstorientering samt demonstrerade utställarnas alster.

Som gåva till Härkeberga kyrka har hembygdsgillet överlämnat en kollekthåv, förfärdigad av röd italiensk sammet och med ornering, komponerad av konstnärinnan Märtha Gahn, Libraria.

Gillets styrelse har under det gånga året utgjorts av ledamöter från Härkeberga, Långtora och Litslena socknar.

Gösta Öhlund.

KNUTBY-BLADÅKERS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRENING

Aldrig förr har en hembygdsfest i Knutby blivit så uppmärksammad som den som hölls 5 aug. 1951. Såväl rikspressen som lokalpressen ägnade den unika och lyckade festen stort intresse och utförliga reportage. Festarrangemanget i sin helhet var också helt nytt.

Vi vill alla lära känna vår egen bygd men om möjligt också vidga vår synkrets och få nya kontakter. Det var det som Knutby-Bladåkers hembygdsförbund och Vingåkers hembygdsförening ville med denna fest och detta utbyte. Och 4 och 5 aug. gästades Knutby av ett hundratal vingåkersbor, representerande det kulturella och ideella Vingåker. Knutby och Vingåkers hembygdsföreningar stod för hela programmet. Vingåkersborna kom i bussar redan på lördagen och hälsades välkomna vid en tesupé i församlingshemmet på kvällen, där de båda föreningarna fick tillfälle bekanta sig med

varandra. Undertecknad, hembygdsförbundets ordf., höll välkomsttalet och vältalande rektor Olle Olsson, Vingåker, som var färdledare, tackade för mottagandet. Gästerna inkvarterades i enskilda hem, som välvilligt öppnats, och fick på så sätt kontakt med bygden.

Hembygdsfesten, som kallades Vingåkersdagen, inleddes med högmässa i Knutby kyrka, där undertecknad predikade. Vingåkersspelmännen svarade för musiken till inledningspsalmen Fädernas kyrka. En vingåkersbo, herr Lars-Eric Berlihn, utförde solosång och i slutpsalmen Härlig är jorden spelade Vingåkers blåsorkester. Efter högmässan följde en konsertavdelning och undertecknad visade kyrkan, som är en sevärdhet med sin förnämliga arkitektur och sina rika medeltidsmålningar och dyrbara inventarier. Kyrkan var fullsatt.

Eftermiddagens festprogram inleddes med ett färgglatt festtåg med Vingåkers spelmanslag och folkdansare i täten från kyrkvallen till Gammelgården. Här följde ett omväxlande program hela eftermiddagen och den ena givande programpunkten efter den andra avlöste varandra. Ibland dubblerades programmen, med musik uppe vid Rustkammaren eller Domaregården och allsång och folklekar på teaterplatsen. Först inledde Vingåkers blåsorkester med några musikstycken och sedan gav folkdanslaget sin första uppvisning. De kunde sina saker och hade ett rikhaltigt program. De färgglada dräkterna, männen i gula byxor och brokiga västar och kvinnorna med praktfulla kjolar, utgjorde ett trevligt inslag. En och annan upplandsdräkt syntes också bland festdeltagarna och till och med en häverödräkt. Rektor Olsson kåserade om Vingåker och kåseriet illustrerades med Vingåkersdansen av folkdansare. Spelmansveteranen Axel Wester, Vingåker, spelade virtuosmässigt Tyska Klockan, ett vackert prov på spelmansskicklighet och inlevelse. Så gick eftermiddagen hastigt med omväxlande folkmusik, folkdansuppvisningar, folklekar, orkestermusik, allsång och annat. På kvällen gav IOGT-amatörer från Vingåker en glad och uppskattad teater- och cabaréföreställning och så följde folklekar.

Idén, som är Knutbysonens, numera vingåkersbon Erik Janssons, är strålande. Det skulle vara roligt om vårt förbund någon gång kunde återgälda besöket i Vingåker. Hembygdsrörelsen har här ett nytt uppslag till stimulerande kontakter, vidgad syn och kanske nya landvinningar.

Den lyckade och välbesökta festen var av hög kulturell standard och gav även ekonomisk behållning. Glädjande var gästernas, liksom festdeltagarnas, tillfredsställelse med besöket och så Knutby och Bladåkersbornas villighet att hjälpa till att ordna allt för denna unika och roliga fest, som besöktes av över 1 000 personer.

Sommarens arbete har naturligtvis varit koncentrerat kring hembygdsfesten, men utöver detta har hembygdsförbundet gjort en hel del annat. Arbetena vid Domaregården har fortsatt men äro ännu icke avslutade. Samtliga byggnader vid Gammelgården har rödfärgats med gammaldags röd färg. Små försynta skyltar har satts upp på byggnaderna, som anger deras ålder, varifrån de är och vilka som skänkt dem. Ett förnämt tillskott till samlingarna har förbundet fått under året, nämligen ett gravklot, troligen från tidig folkvandringstid. Det kanske kommer att låta tala om sig i annat sammanhang. Senast har det varit använt som s. k. dagsverksten. Jonpojkarna skulle kunna lyfta den obehindrat, innan de fick full dagspenning.

Ett fynd av stort vetenskapligt värde har gjorts i klockstapeln, där en väderlåda till en kyrkorgel från 1500-talets första del påträffats, troligen en av de äldsta på det svenska fastlandet. Väderlådan var tätad med pergament av ett breviarium från 1400-talet med latinsk text.

Landsantikvarie Sundquist besökte strax före midsommar Knutby och besåg samlingarna och byggnaderna och gav råd beträffande eventuella skyddsarbeten å masugnsruinen vid Vellnora.

Årsmötet hölls 19 juni 1951. I styrelsen blev det ett par nyval i det lantbrukare Markus Berglund, Åsby, och byggnadsarbetare Manfred Jansson, Åsby, invaldes. Folkskolläraren Sven Wallström föreslog anordnande av någon studiecirkel i hembygdskunskap, vilket också blev mötets beslut. Vidare beslutades att söka förverkliga den gamla tanken på studieutflykter till bygdens fornminnen under sakkunnig ledning.

Erik Söderlund.

LIDINGÖ HEMBYGDSFÖRENING

Från och med år 1950 har Lidingö hembygdsförening fått ett aktivt folkdanslag i och med att Lidingö folkdansgille såsom en särskild sektion anslutit sig till föreningen. Det är en glädje för föreningen att samarbetet med det nystartade folkdansgillet lett till detta resultat.

Vid årsmötet, som hölls 7 maj på Gångsätra herrgård, höll docent Sven B. F. Jansson ett intressant och medryckande föredrag om »Runstenar och vikingafärder».

Valborgsmässoafton firades med eldar på Bredablickshöjden, där läroverkets nye rektor A. E. Sjöding höll vårtalet, samt vid Skärsätra. Midsommarafton firades också traditionsenligt med dans kring

majstången för barn vid Lidingövallen, Brevik och Torsviksplatån samt med dans för äldre vid Täcka Udden.

Som ett led i föreningens strävan att väcka intresse för växt- och djurlivet på Lidingön anordnades 7 maj en fågelexkursion till Trolldalen under amanuensen Nils Linnmans ledning och en botanisk exkursion 22 okt. till Södergarns björkhagar och den botaniskt intressanta Yttringe mosse under civilingenjör Sten Quarforts ledning.

Även under det gångna året har en landskapsafton varit anordnad, denna gång en Dalaafton, vilken hölls i läroverkets aula 16 nov. Författaren Gustaf Näsström talade om »Zorn, Karlfeldt och Dalarna». I programmet ingick filmförevisning, sång, musik och deklamation. Vid efterföljande samkväm medverkade folkdansgillet.

Leif Gillenius.

RASBO FÖRELÄSNINGSFÖRENING

Rasbo föreläsningsförening, som även verkar som hembygdsvårdande organ i socknen, hade 17 juni 1951 anordnat en hembygdsdag med synnerligen rikhaltigt och gediget program. Dagen avsågs att bli en samling för bygdens folk och tillresande »hembygdsmänniskor» från grannsocknarna. Den ekonomiska behållningen skulle gå till ett sockenmuseum. Behovet av ett sådant har blivit alltmer kännbart sedan sockensamlingen vuxit ut till att omfatta så många föremål. Tanken på en hembygdsfest väcktes i samband med Föreläsningsföreningens 25-årsjubileum 1950, då man genom gott samarbete med både unga och gamla lyckades få ihop en teaterensemble som uppförde scener ur Värmlänningarna. Ungdomarna blev intresserade av folkdans och 27 maj företogs ett majtåg genom bygden för att samla medel till uppsättandet av ett folkdanslag. Det var skolbarnen från Stymninge skola och de i Värmlänningarna agerande teateramatörerna, som genom denna tiggarresa och ett andra uppförande av teaterpjäsen och i samband därmed anordnad gåvoauktion fick ihop 1 000 kr. Summan anslogs med varm hand till anskaffande av folkdräkter åt ett danslag. Under ett års förberedelser kom man så långt att 16 flickor och pojkar från socknen kunde uppträda på hembygdsdagen. För folkdanslagets utrustning med dräkter nedlades ett särdeles energiskt arbete av lärarinnorna Ingrid Malm och Märta Wallin vid Stymninge skola. De långa avstånden och många andra svårigheter övervanns tack vare det stora intresset för saken hos alla parter.

Kontakten mellan undertecknad, föreläsningsföreningens förestån-

Rasbo föreläsningsförening: Det 1950 bildade Rasbo folkdanslag.

dare, och fil. mag. Karin Alinder gav till resultat, att en bygdepjäs kunde uppsättas. Hembygdsdagens förnämsta programpunkt blev givetvis denna, vilken erhållit namnet »Vården till eget minne». Titeln är hämtad från en runsten i socknen.

Hembygdsdagen i Gräns gamla by 17 juni 1951 blev en succé med vackert väder, högt skattade anordningar, god stämning och — gott kaffe, serverat av flitiga och snälla rasbohusmödrar. En omfattande och intressant utställning av de mest värdefulla föremålen ur sockensamlingen samt fotografiska förstoringar med motiv från bygden, åstadkomna genom kommunalt anslag till föreläsningsföreningens »verkställande organ», inrymdes för dagen i flygelbyggnaden å Gräns herrgård. Intendent N. Ålenius och hemmansägarna Karl Petterson, K. Sandén och Edv. Pettersson, Vallby, demonstrerade utställningen. För fornminnesintresserade festbesökare förevisades byns fornlämningar, såsom skålgropar, bautastenar, rösen och stensättningar av olika slag m. m. Stort intresse tilldrog sig Gräns både vackra och ståtliga mangårdsbyggnad med bevarad flygel, vilka byggnader restaurerats 1948. I parken, där över 1 000 kaffegäster serverades, hade man samlats till tonerna av den gamla vällingklockan i klockstapeln, som rests på den plats där den stått i

Rasbo föreläsningsförening: Några av festdeltagarna samlade vid vällingklockan i parken till Gräns herrgård.

gången tid. Nyckelharpans och fiolens toner gav den rätta hembygdsstämningen åt festen. Landshövding Kjellman höll högtidstalet och redogjorde för hembygdsrörelsens idé samt uttalade sin uppskattning över vad som redan uträttats och manade till fortsatt arbete. Som »Hembygdsdagens» arrangörer kan nämnas, vid sidan av Föreläsningsföreningen, Logen Rasbo Framtid, SLU-avdelningen, Husmodersföreningen och Rasbo idrottsklubb, vilka alla på olika sätt stödde företaget, samt agerande i teaterpjäs och danslag. Samarbete ägde också rum med Rasbokil beträffande teaterpjäsen.

Facit av dagen blev ett konstaterande av hur det goda samarbe-

Rasbo föreläsningsförening: Från uppförandet av Karin Alinders bygdepjäs »Vården till eget minne».

tet kan ge resultat långt utöver vad man kan våga hoppas. När greve Carl Bernadotte på Frötuna efter teaterföreställningen på kvällen uttalade publikens tack till arbetsutskottets ordf. och alla övriga, applåderades han av en publik på drygt 1 200 personer. När den ljusa försommarkvällen sänkte sig över Gräns gamla herrgård trådades gammaldansen på banan till musik av glada allmogespelmän och de många, som under dagen gnott på olika fronter, kunde få »andrum» under några timmar. I »skrivande stund» har funktionärernas ledare, kassamannen agronom H. Sjögren, icke helt kunnat överblicka det ekonomiska resultatet men hoppas kunna »få kvar» i kassan något över 3 000 kr. En vacker dag kanske stolpboden från Visteby och det av greve Bernadotte skänkta ståtliga sockenmagasinet kan inrymma våra samlingar från flydda tiders Rasbo.

Henrik Wallin.

RIALA HEMBYGDSFÖRENING

Riala hembygdsförening har under året för billigt pris lyckats förvärva en märklig gammal loftbod, som tillhört hemmansägare

Oskar Pettersson i Björndal. I samråd med intendent Nils Ålenius har boden nedtagits av byggmästare Gust. Olsson och uppsatts på hembygdsgårdens tomt. Kommunala anslag på tillsammans 1 000 kr. kom härvid väl till pass.

Åtskilliga äldre kulturföremål ha även under det gångna året välvilligt donerats till hembygdsgårdens samlingar.

Föreningens styrelse består sedan åtskilliga år av följande personer: kyrkoherde Gils Olsson-Nordberg, ordf., hemmansägare Einar Larsson, kassör, samt kommunalordf. Joh. Andersson, nämndeman Gust. Leander och hemmansägarna Georg Andersson och Gust. Vennberg.

Hembygdsföreningens sedvanliga sommarfest blev i år framflyttad till 29 aug. och denna gång med en så framstående representant för hembygds- och fornminnesvården som f. riksantikvarien Sigurd Curman såsom gäst och högtidstalare.

Festen inleddes med psalmen 474, varefter kyrkoherde Nordberg läste ett bibelord ur 4 Mosebok och framhöll hurusom våra förfäder säkerligen liksom Moses önskade se in i det land och den tid, som nu är vår. Vi åter vill komma våra förfäder närmare genom att bevara och vårda något av det, som tillhört dem. Efter dessa erinringar följde psalmsång samt solosång av fru Maija Svensson och violinsolo av kyrkoherde Nordberg till kantor Birger Carlssons ackompanjemang på kammarorgel. Därefter talade riksantikvarie Curman, som framhöll den stora betydelsen för vårt folk att känna sambandet med sin urgamla kultur. Hembygdsgårdarna och samlingarna av gamla föremål skola tjäna detta ändamål. Riksantikvarie Curman berörde därefter betydelsen av inventeringen av våra kulturminnesmärken och ej minst av folklivsberättelser och sägner. Lika viktigt är att i möjligaste mån bevara prov på våra fäders byggnadskonst, helst i sin ursprungliga omgivning. Riksantikvarie Curman prisade Riala hembygdsförening för att den räddat den gamla gård, som nu utgör föreningens hembygdsgård, samt den märkliga loftboden, vilken riksantikvarien förklarade invigd och införlivad med hembygdsgården.

Efter talet framfördes hälsningar från Länna hembygdsförening av prosten Solén i Länna, varefter kaffe intogs på den av marschaller och kulörta lyktor festligt upplysta gårdsplanen. Vidare förekom musik på dragspel av hr Paul Andersson från Grytinge, en berättelse på gammalt rialamål av undertecknad samt folklekar till dragspelsmusik.

Gustaf Vennberg.

SAMFUNDET DJURSHOLMS FORNTID OCH FRAMTID

Rörande verksamheten under Samfundets 27:e verksamhetsår 1950 meddelar styrelseberättelsen bl. a. följande.

Två allmänna sammankomster ha hållits under året. Det första ägde rum i samband med en utfärd per buss till Hjälstaviken, Ekolsunds slott och Litslena kyrka. Utfärden anträddes från Djursholms restaurang i fyra fullsatta bussar med omkring 150 deltagare. Det första uppehållet gjordes på toppen av Kvarnberget på östra sidan av Hjälstaviken. Här överlämnades ordet till den framstående kännaren av fågellivet vid Hjälstaviken, advokat S. Ekman från Enköping, som fäste de närvarandes uppmärksamhet på en hel del fågelarter, vilka man tydligt kunde iakttaga från den goda utsiktsplatsen, varefter han nämnde namnen på en del andra arter som ha sitt hemvist vid Hjälstaviken och av vilka några äro mycket sällsynta.

Efter advokat Ekmans med största intresse åhörda redogörelse överlämnades ordet till förste arkivarien fil. dr Walfrid Enblom, som lämnade en ingående orientering om utfärdens mål nummer två, Ekolsunds slott, med historia, som går tillbaka ända till 1300-talet. Bland ägare tillhörande de svenska kungahusen nämndes Gustaf Vasa, Karl XII, Fredrik I och Gustaf III och bland stormansätter namnen Oxenstierna, Tott och de la Gardie. Efter dr Enbloms intressanta och högt skattade slottshistorik följde mötesförhandlingarna. Deltagarna intogo därefter medförd matsäck, varefter uppbrott skedde mot Ekolsunds slott.

Här mottogos resenärerna av slottets nuvarande ägare, doktor Carl Kempe, som från en av slottstrapporna höll ett orienterande anförande om slottet och dess öden genom tiderna, varefter ägaren själv visade ett flertal av de rum som under senare år varit föremål för en genomgripande restaurering. Det rum, som kanske mest tilldrog sig de besökandes uppmärksamhet, var den s. k. Fågelsalen med dess berömda 1700-talstapeter och den av Gustaf III i en fönstersmyg gjorda inskriptionen så lydande: »Den 12 sept. 1772 återkom jag hit från revolutionen. Gustaf.» Sedan doktor Kempe redogjort för slottsbyggnaden och parken, avtackades han av doktor Enblom, varefter färden fortsattes till Litslena kyrka.

Resenärerna mottogos av församlingens kantor, J. Ramström, som sakkunnigt demonstrerade de nu riksbekanta kyrkomålningarna från 1400-talet, vilka framtagits för två år sedan och som år 1838 överkalkades, emedan de ej ansågos lämpliga för ett helgat rum. Därefter visade kantorn det praktfulla, av Bertil Målare under senare delen av 1400-talet utförda altarskåpet. Sedan kantor Ramström

avtackats, återvände resenärerna till Djursholm efter en innehållsrik dag.

Den andra sammankomsten hölls på Djursholms restaurang 7 dec. 1950, varvid fil. dr Knut Hagberg höll ett föredrag betitlat: »Ur djursholmsnaturens historia». Talaren framhöll inledningsvis den stora förändring som djursholmslandskapet undergått under de senaste 400 åren, en förändring som ej minst berodde på den i dessa trakter jämförelsevis stora landhöjningen. I och med att landskapet förändrades, skedde också en märkbar förändring i djur- och växtlivet, vilket tagit intryck av kulturlandskapet. Som exempel nämndes, att vår svenska skog för 400 år sedan i mycket ringa grad var påverkad av människan och att djursholmsnaturen då tedde sig bra mycket annorlunda än vad den gör nu. Talaren framhöll, att det finns litterära källor, av vilka man kan bilda sig en föreställning om hur skogen och naturen framträdde i äldre tider, varvid han nämnde namnen Runius, Stiernhjelm och Olaus Magnus. Denne senare talar bl. a. om tvenne vanliga karaktäristiska fåglar, rördrommen och odinsvalan. Den förra ansågs förr med sitt bölande läte vara vårens härold, och odinsvalan, eller den svarta storken, kom i tusental från varmare länder och gav sig tillkänna med sitt klapprande läte. De båda nämnda fåglarnas läten återgavs därpå med hjälp av grammofonskiva. Vidare nämndes, att det såväl hos Olaus Magnus och Birgitta som i folkvisorna talas om den nu mycket sällsynta härfågeln, som troddes bebåda krig och örlig. Talaren slutade med att betona, att naturen bör behandlas med stor varsamhet.

Före och efter sammanträdet underhöll Pelle Nordström mötesdeltagarna med lutsång.

Samfundet har under året mottagit följande gåvor: från Universitetsbiblioteket i Uppsala: Upplands lagmansbok 1581 och 1586; från Upplands fornminnesförening: dess årsbok 1950; från Jönköpings läns Hembygdsförbund: dess årsbok XXIII för år 1950 samt från Djursholms scoutkår: 2 st. matriklar.

O. Thufvesson.

SINGÖ HEMBYGDSFÖRENING

Singö hembygdsförening har under det gånga arbetsåret bedrivit en intensiv föreläsningsverksamhet. Förutom de åtta föreläsningarna i föreningens ordinarie program har föreningen i samverkan med socknens övriga ideella föreningar tagit aktiv del i den 30-timmars folkbildningskurs, som hölls under hösten. Vid denna talade bl. a.

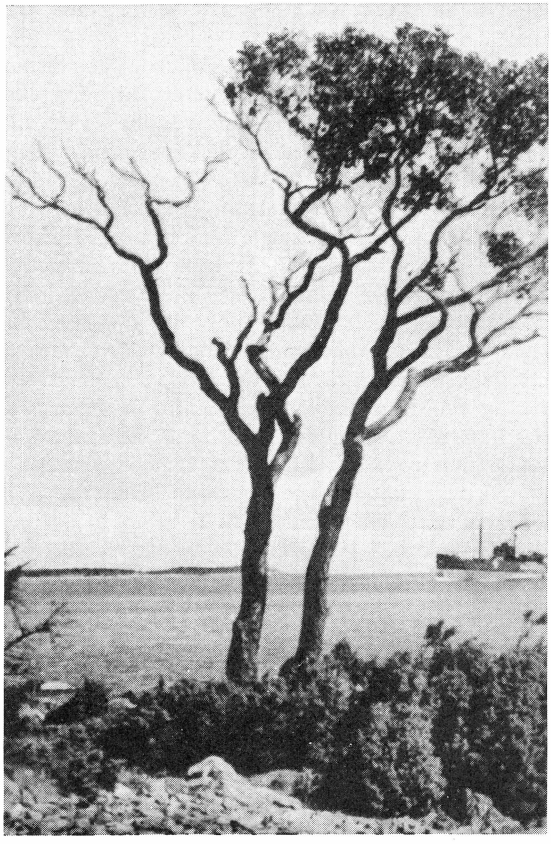

Singö hembygdsförening: Motiv från Singö.

fil. dr Gerhard Hafström över ämnet »Socknens forntid och framtid». Intendent Nils Ålenius gav i ett anförande värdefulla råd för hembygdsarbetets bedrivande.

Till omväxling med alla »främmande» talare har föreningen vid ett par tillfällen mobiliserat upp egna krafter. Sådana har med framgång varit i farten såväl vid den julfest, som hölls i samband med årsmötet 19 jan. 1951, som vid vårfesten sista april. »Min barndoms jular» var ämnet för en serie goda anföranden vid förstnämnda tillfälle.

Singö hembygdsförening: Singö kyrka före restaureringen 1895.

För det goda resultatet av den syföreningsauktion, som hölls under sommaren, har föreningen att tacka främst sina oförtrutna damer, sommargästernas köplust, begärliga lottvinster, en uppsättning eftertrådda hemvävda mattor och en rutinerad utropare. Syföreningens håg står till en egen klubblokal.

För en liten hembygdsförening »ytterst i havet» är det angeläget att ha kontakter. Singö hembygdsförening har många goda vänner på fastlandet. Bland dem må nämnas konsulent Lars-Gunnar Ekegärd, föreståndaren för Sundbybergs hembygdsförening Henning Österberg och folkhögskoleläraren Rickard Norrman, Brunnsvik. Den sistnämnde har lancerat den kanske senaste nyheten inom hembygdsvården: att ta upp bygdemål och bygdehistorier på plastikband. Han har jämväl ställt i utsikt en karta över Singö, där allt vad trägen ortnamnsforskarmöda kunnat uppbringa (omkring 600 namn) skall inprickas. Kartan kommer att uppta en hel vägg i det tilltänkta hembygdsmuséet. En annan vägg är reserverad för en vacker tavla av uppsalamålaren Gustaf Thorsell, föreställande en runökvinna i sin färgglada runödräkt och försedd med inskriptionen: »En erinran om ofärdsåren då estländare inflyttade till Singö.»

Per Raab.

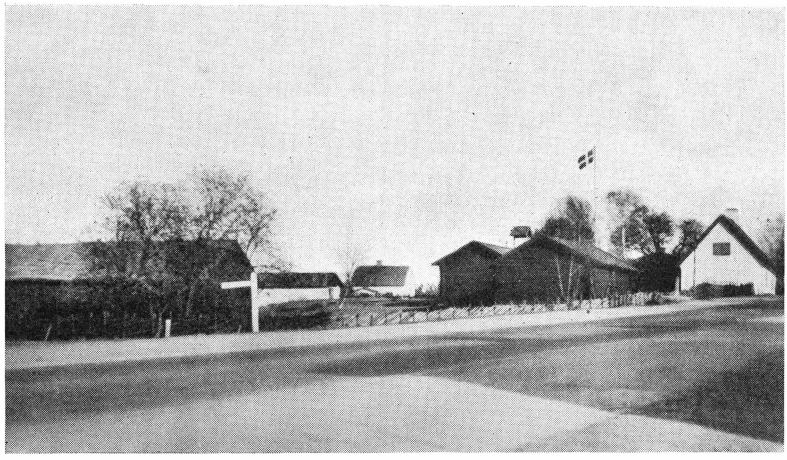

Sollentuna hembygdsförening: Hembygdsgården i Hersby.

SOLLENTUNA HEMBYGDSFÖRENING

Sedan föreningen senast lämnade något meddelande i årsboken Uppland har den liksom tidigare anordnat utflykter inom köpingen eller i dess närmaste omgivningar. Exkursioner ha sålunda företagits bl. a. till ödegårdarna i västra Sollentuna och till skogsområdena i öster, till runstenen i Sätraskogen och bygdeborgen vid Sjöberg.

I samarbete med grannföreningarna inom Stockholmstraktens hembygdskrets ha utfärder gjorts till Brännkyrka, Solna, Täby, Vaxholm och Huddinge.

För att ge medlemmarna möjlighet att lära känna hembygden i mera vidsträckt bemärkelse har föreningen på försomrarna anordnat längre utfärder med bussar. Dessa resor ha varje gång samlat ett hundratal deltagare. 1949 ställdes färden till Penningby, Norrtälje och Finsta, 1950 till Skokloster och 1951 till Munsö och Adelsö.

Som ett led i strävandena att göra hembygden känd utger föreningen en skriftserie. Under 1949 utkom i denna serie nr 2 om Sollentuna för två hundra år sedan och 1950 nr 3 om runristningarna i köpingen. Nr 4 om gravarna i Sollentuna kyrka utkommer under 1951.

I serien »landskapsaftnar» ha anordnats en smålandsafton och en skåneafton 1950 samt en jämtlandsafton våren 1951. Vid dessa tillfällen ha förekommit föredrag, filmförevisning och kaffeservering. Varje gång har det varit fullt hus i Sollentunagården, dvs. omkring 150 personer.

Vid årsmötet i mars 1951 talade fil. lic. Eskil Cronlund om uppländska ryor och en färgfilm om gammalt och nytt i Sollentuna förevisades.

Vid hembygdsgården firas årligen en midsommarfest under mycket livlig tillslutning särskilt av familjer med barn. Festen inledes med ringning i den gamla vällingklockan. Lekarna kring majstången under sakkunnig ledning, uppvisning av ett folkdanslag och den gamla dansen på logen från Ytterby ge liv åt tillställningen, tombola och servering m. m. årets bästa tillskott åt kassan. Stämningen förtätas, då klockan kallar till samling kl. 21: flaggan halas och nationalsången sjunges.

På trefaldighetsafton samlas vi åter som före kriget vid Tunbergskällan och gå sedan upp på Tunberget, där ett program med tal och sång bjudes deltagarna, förutom underbar utsikt: man ser Sollentuna utbrett som en karta nedanför sina fötter och Norrviken-Edsviken som en bred älv genom landskapet.

Lucia firas i S:t Eriks kyrka. Julmarknad med ljusstöpning hålles vid hembygdsgården andra söndagen i advent.

Sommaren 1950 deltog föreningen i en av Sollentuna Hantverksförening anordnad utställning i Turebergs folkskola, då i en monter utställdes äldre verktyg och alster av hemslöjd och hantverk ur samlingarna i hembygdsgården.

Vid hembygdsgården Hersby ha 1950—51 omfattande reparationer utförts.

Med de kommunala myndigheterna råder det bästa samarbete. Köpingen avser att bevara en del äldre byggnader, som i den moderna förstaden till Stockholm i framtiden kunna vittna om »hur det var förr» i Sollentuna. Under senare år har föreningen årligen erhållit ett kommunalt anslag av 2 000: — kr.

Vid årsskiftet 1950—51 hade föreningen 679 medlemmar. Vinst- och förlusträkningen omfattade då kr. 5 883: 63, och föreningens skulder översköto tillgångarna med 876: — kr.

Nils Göransson.

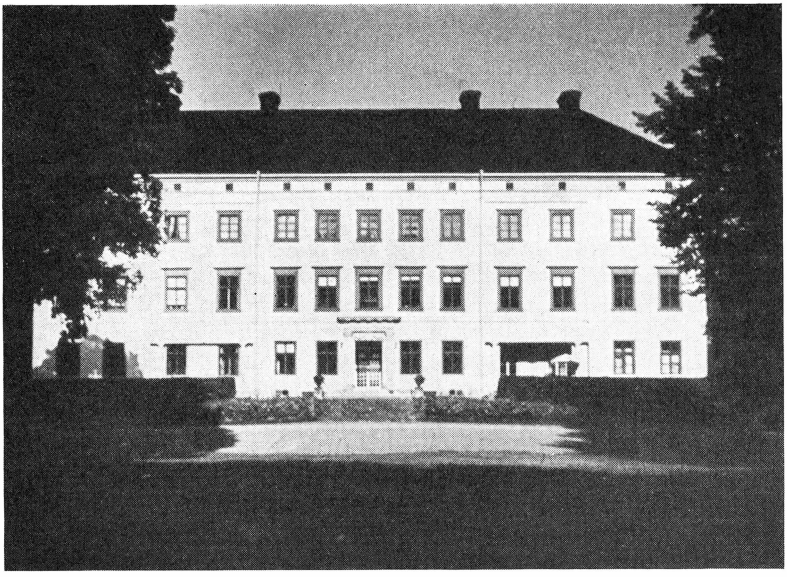

Stockholms-Näs hembygdsförening: Lennartsnäs slott i Stockholms-Näs socken, 23 km. nordväst om Stockholm.

STOCKHOLMS-NÄS HEMBYGDSFÖRENING

Föreningen har efter lång väntan äntligen fått byggnadstillstånd för återuppförande av ett s. k. dubbelt soldattorp, vilket skänkts till föreningen av frih. Clas af Ugglas på Frölunda gård, Kungsängen. Torpet beräknas komma under tak hösten 1951, varvid ytterligare arbeten kunna fortsättas under vintern. Huset har placerats i rät vinkel mot hembygdsgården och på motsatta sidan av gårdsplanen håller stall- och logbyggnad på att uppföras, varför vi så småningom komma att få en kringbyggd gård.

Årsmöte har hållits i vanlig ordning. Docent Sven B. F. Jansson, Stockholm, höll ett intressant och allmänt uppskattat föredrag om upplänningarnas vikingafärder.

Den 19 aug. hade föreningen anordnat utflykt till Tuna backe, där ett antal husgrunder, utgörande enda resterna efter en forntida by med sju bönder, studerades. En mycket stämningsfull gudstjänst hölls på platsen och efteråt inbjödos deltagarna av friherre och friherrinnan Oscar af Ugglas till Lennartsnäs på kaffe.

Stockholms-Näs hembygdsförening: Från friluftsgudstjänsten på Tuna backe 19 aug. 1951.

Den 26 aug. hade Stockholmstraktens hembygdsföreningar ställt sin höstutflykt till våra trakter, varvid vi blevo i tillfälle att hälsa ett 40-tal medlemmar välkomna och visa kyrkan och ett närbeläget gravfält.

Herman Svenngård.

SUNDBYBERGS HEMBYGDSFÖRENING

År 1950 var föreningens 17:e verksamhetsår. Vid årsmötet 25 april berättade fröken Vera Siöcrona medryckande och intressant om en resa i Sydamerika. I maj visade föreningen Sundbybergs nya avloppstunnel, som går under vattentornsberget och är 880 m lång. Omkring 880 personer begagnade tillfället att gå under jorden och visningen, som blev synnerligen lyckad, inbragte ett netto av 400 kr., för vilken summa stolar till hembygdsarkivet inköpts. Den 6 juni hölls den sedvanliga flaggfesten, vid vilken för första gången Kungl. Svea artilleriregemente deltog. Då samtidigt hemvärnets 10-årsjubileum firades, närvoro många hemvärnsmän. Övriga deltagande

Sundbybergs hembygdsförening: Från firandet av Svenska flaggans dag 6 juni 1950.

korporationer voro Svea flygflottiljs musikkår, Solna och Sundbybergs gossmusikkårer, Sundbybergs manskör, Duvbo och Sundbybergs husmodersföreningar, Duvbo och Sundbybergs rödakorskårer, Lottakåren och scoutkårerna. Överste Bert Carpelan höll högtidstalet och överlämnade därefter till Sundbybergs scoutkår på Svenska flaggans dags vägnar en fana. Utmärkelsetecken utdelades till hemvärnsmän. Midsommarfesten hade stor tillslutning som vanligt. Fjorton vagnar förde barnen i kortege till festplatsen.

Sedvanlig Luciafest med Lucia och tärnor har hållits. Omkring hundra barn medverkade med sång under musikdirektör Annemos ledning. Julmarknaden vann den livligaste anslutning.

Under tiden okt.—dec. har en speldoseutställning varit anordnad i hembygdsarkivets lokaler, varom utförligt berättades i årsboken Uppland 1950. Samtliga apparater fotograferades på föreningens bekostnad och så många uppgifter som möjligt om de olika speldosetyperna antecknades för arkivets räkning.

Styrelsen har sammanträtt sex gånger och har haft följande sammansättning: Henning Österberg, ordf., Hilding Lindén, v. ordf.,

Inga Kasten, sekr., Greta Hagvall, kassör; övriga Nils Wahlholm, Sixten Pettersson, Nils Bergström, Albert Öijermark, Ernst Persson, Anna-Britta Sifversson, Oskar Nohlberg. Revisorer: Holger Axelsson och Ernst Gezelius.

Under det gångna året har hembygdsarkivet varit öppet 34 söndagar och därvid besökts av 1 537 personer.

Henning Österberg.

SYDVÄSTRA UPPLANDS KULTURHISTORISKA FÖRENING

Sydvästra Upplands kulturhistoriska förening har under 1950 fortsatt sin verksamhet i syfte att tillvarataga och vårda de kulturhistoriska värdena i staden och kringliggande bygd.

Muséet har under året hållits öppet alla lördagar kl. 13—16 samt varje söndag under vinterhalvåret 1 okt.—30 april kl. 17.30—18.30. På grund av den ringa besöksfrekvensen under juli och augusti har muséet som vanligt varit stängt dessa båda månader. Muséet har dock efter tillsägelse minst en dag i förväg på Enköpings-Postens kontor öppnats för den som så önskat. Även under 1950 har muséet kunnat glädja sig åt en god besöksfrekvens. Sålunda har 268 personer antecknat sina namn i besöksboken. Skolbarn har kollektivt antecknats och en stor del enskilda har icke skrivit sina namn, varför besöksantalet kan uppskattas till omkring 500. Under vinterhalvårets söndagskvällar har besöksfrekvensen varit störst.

Enligt accessionskatalogen var museiföremålens antal 3 680 vid årets slut. Inga märkligare föremål har inkommit till muséet under redovisningstiden. Tre stenfragment med hällristningar har dock överlämnats, därav en med helt bevarad ristning och två sönderspräng da, vilka skall ihopsättas. Fynden härrör från trakten av Boglösa kyrka, där breddning av landsvägen skett.

I anslag från Enköpings stad har föreningen mottagit 500 kr.

Inkomster och utgifter har balanserat på 1 549: 78 och föreningens tillgångar (inklusive fonderna) utgjorde vid årets slut 9 402: 29.

Föreningens styrelse har utgjorts av kapten Nils Lundin, ordf., sparbanksdirektör Karl Arosenius, v. ordf., redaktör Torvald Lönnefalk, sekr., lagerchef Sven Sjöborg, kassaförvaltare, faktor Ejnar Englundh, museivårdare, landsfiskal Enok Almgren, samtliga i Enköping, samt kyrkoherde Arvid Bladh, Sparrsätra. Styrelsesuppleanter har varit fabrikör E. Söderberg, riksdagsman Edvin Thun och 1:ste postiljon Birger Gustafson. Revisorer har varit kapten Erik Utterström och kamrer Knut Danielsson med red.-sekr. Harry Norrgården som suppleant.

Föreningens medlemsantal var vid årets slut 321, vilket innebär en ökning med 28.

Ett ordinarie årsmöte och två styrelsesammanträden har hållits under året.

SÖDERFORS HEMBYGDSFÖRENING

Hembygdsföreningens verksamhet har under det gånga året haft en lugn och rogivande rytm, som harmonierar väl med Gammelgårdens interiör. Tack vare Söderfors Bruks välvilliga stöd, såväl ekonomiskt som i övrigt, i samband med iordningställandet av gården, fick föreningen redan vid starten så att säga sätta sig till dukat bord. De för en hembygdsförening eljest förekommande problemen för anskaffande av lokaliteter o. d. voro redan undanröjda vid tiden för föreningens bildande.

Några värdefulla nyförvärv till inventarierna och samlingarna ha tillkommit under det gånga året.

Att Gammelgårdens tillkomst omslutits med intresse såväl av bruksinnevånarna som av tillfälliga gäster, framgår av en titt i gårdens gästbok. Under år 1950 var det sålunda 1 394 personer, förutom ett antal korporationer, som besökte gården. Vid en genomgång av namn och adresser finner man därvid att det även varit långväga gäster. Norge, Danmark, Finland, Tyskland, Frankrike, England, Canada och USA äro representerade. Särskilt det sistnämnda landet har haft ganska många besökare.

Hembygdsföreningens första årsmöte hölls i Gammelgården 5 maj 1951 under ordförandeskap av undertecknad. Medlemsantalet vid årets slut uppgick till 78. Av den föredragna revisionsberättelsen framgick, att föreningens ekonomiska ställning kan anses tillfredsställande.

Styrelsen omvaldes i sin helhet och har följande sammansättning: förrådsförvaltare Georg Wahlström, ordf., direktör P. G. Brännström, vice ordf., lärarinnan Annie Wittlock, sekr., valsverksarb. Ivar Ceder, vice sekr., fru Märta Ödberg, kassaförvaltare. Övriga ledamöter: kemist Östen Englund och verkstadsarbetare Gerhard Lantz. Revisorer: verkmästare Alvar Tidlund och valssvarvare Bertil Eriksson.

Styrelsen fick vid årsmötet i uppdrag att hos Söderfors Skogsförvaltning utverka att den gamla blom- och lövängen »Bokhållarsvedden», med tillhörande hölada, måtte bevaras i sitt nuvarande skick och icke besås med skog, vilket senare förhållande numera sker i stor utsträckning. Beslut fattades att låta framställa vykort

av Gammelgårdens interiör, att försäljas till besökarna under öppethållandet på söndagarna. Dessutom behandlades frågan beträffande framförande av ett krönikespel i samband med midsommarfirandet vid bruket. Styrelsen fick i uppdrag att undersöka förutsättningarna för frågans genomförande. Årsmötet beslöt slutligen att föreningen skulle ingå som medlem i Samfundet för Hembygdsvård.

Georg Wahlström.

TIERPSORTENS HEMBYGDSGILLE

Under verksamhetsåret 1950—51 har gillets verksamhet varit rätt livlig och som vanligt har sammankomster och utflykter av olika slag anordnats. Hembygdsgillet tog initiativ till firandet av svenska flaggans dag 6 juni å Gammelgården och ordföranden motionerade hos köpingens kommunalfullmäktige om att medborgarboken, som utges genom Landskommunernas förbund, måtte utdelas till årets myndlingar. Fullmäktige anslöt sig enhälligt till detta förslag och vid högtidligheten 6 juni utdelades boken till 18 ungdomar. Vid festen medverkade kyrkoherde Ingvar Nilsson i Tolfta, som höll högtidstalet, och Tierps manskör, som sjöng ett flertal sånger. Hemvärn, lottor, scouter och skolbarn paraderade med fanor. Det är meningen att en dylik medborgarfest skall ordnas varje år å hembygdsgillets Gammelgård.

Årets midsommarfest, arrangerad tillsammans med idrottsföreningen, rönte mycket stor tillslutning och gav det största nettot hittills. Folkskollärare Berthel ledde dansen kring midsommarstången på sitt sedvanliga utmärkta sätt och på midsommardagen hade gillets fotbollslag »Flamengo» i sina »drastiska» dräkter en intressant uppgörelse med ett gubblag. Kortegen genom köpingen med traktor och vagnar lockade tusentals människor till Vegavallen. Det börjar alltmer synas som om det icke vore nödvändigt med dyrbara stjärnor för att få folk på festerna; med litet arbete och företagsamhet går det bra att ordna trevliga sammankomster med egna förmågor och egna medlemmar. Nettot blir då större och glädjen hos såväl de agerande som hos publiken behöver icke bli mindre. Vid gillets egen höstfest medverkade »luffarkapellet Kulan» och Tensta folkdanslag.

Under tiden 8—16 sept. hade gillet tillsammans med andra organisationer ordnat en hembygdskurs i Tierpsorten med föredrag av bl. a. fil. dr J. Nihlén, Stockholm, komminister Alsne, Älvkarleby, amanuens Göran Franzén, fru Märta Tamm-Götlind, intendent Nils

Tierpsortens hembygdsgille: Fotbollslaget »Flamengos» kortege midsommardagen 1951.

Ålenius och konsulent Lennart Thorsell, samtliga från Uppsala. Kursen pågick 5 kvällar med samkväm med kaffe och musik. Ett par föreläsningar höllos i resp. Strömsberg och Raklösen i Tierps socken.

Från verksamheten i övrigt kan nämnas att gillet varit i förbindelse med Stora Kopparbergs Bergslags AB angående bevarandet av den stora hammaren vid Ullfors bruk. Det är gillets förhoppning om att även de många smidesverktygen där skola kunna samlas i en monter vid bruket för att visa våra efterkommande hur det varit i gamla tider. Gammelgården har även under det gånga året berikats med ett flertal gamla föremål, för vilka gillet framför sitt varma tack.

Carl Schollin.

TILLINGE HEMBYGDSFÖRENING

Den nyligen bildade Tillinge hembygdsförening har för närvarande 25 medlemmar. Ordinarie styrelse har under året valts och består av: folkskollärare Erik Granåsen, ordförande och sekrete-

rare, kyrkoherde Olof Lundgren, v. ordf., köpman Roland Björklund, kassör. Övriga styrelseledamöter är hemmansägarna Fredrik Karlsson och Alvar Lindell.

Arbetsuppgifter saknas inte. När nu styrelse finns, får man hoppas, att medlemsvärvning kan ske mer effektivt och att även länge diskuterade arbeten kan påbörjas.

Erik Granåsen.

VALÖ-FORSMARKS HEMBYGDSFÖRENING

I årsboken UPPLAND 1950 redogjordes för några av Valö sockens fornlämningar. Denna gång skall något nämnas om Forsmarks sockens kulturminnesmärken från senare tider.

Forsmark omtalas första gången i historien i slutet av 1500-talet, då konungen påbjöd byggandet av hammare och masugn. Men långt dessförinnan hade säkert traktens befolkning idkat bergs- och järnhantering vid »forsarna», som längre fram fick namnet »forsmarkerna», eller bara Forsmark.

Påvisbara minnen från en mycket gammal bebyggelse finns i Forsmark. Att denna varit värd att försvaras framgår av de rester av meterhöga murar av blocksten, som finns i brukets närhet. Nämnda anläggning befinner sig vid pass 300 meter öster om ödetorpet Jälsbo på en platå, som en gång vätt mot från havet inträngande fjärdar. Här har vakteldar brunnit, och här har folket berett sig till försvar. Ordet eld uttalas här »jell», »jellä». Har torpet härav fått sitt namn?

Vid torpet finns ännu kvar en liten loftbod med kluvna stockar till golv med utskjutande ändar å bodens ena långsida. Taket är tyvärr nerfallet och om något år kanske boden inte längre finnes kvar. Hembygdsföreningens anhållan om att få köpa den eller på annat sätt övertaga densamma har medfört att boden genom friherre Gustaf af Ugglas, Forsmark, skänkts till hembygdsföreningen.

Ett annat föremål, värt att omnämnas i detta sammanhang, är ett s. k. konsthjul från tiden omkring 1850. Det utgör resterna av en s. k. stång-gång, enl. Polhems system, som drivit ett pumpverk för en invallning. Vattenhjulet är vid pass 6 meter i diameter. Taket över detsamma är nedfallet och måste omses för att denna maskinella sak, som för närvarande är ensam i sitt slag i Uppland, skall skyddas. (För intresserade finnes det att bese strax intill kvarnen.)

Självfallet har föreningen planer på att söka bevara och skydda nu nämnda kulturminnesmärken, som tyst men ändock talande vittna om våra fäders liv och gärning.

Hugo E. Wahlström.

VITTINGE HEMBYGDSFÖRENING

Föreningens arbete har fortgått som vanligt. Några nyförvärv till samlingarna i större skala har under det gånga året ej gjorts. Beslut har fattats om att upprätta en karta i stort format över socknen och dess fornlämningar och vägmästare Gideon Gustafsson, Norrgården, har åtagit sig att utföra arbetet. Våra sammankomster under verksamhetsåret har ej varit många men desto trevligare. Vid ett tillfälle berättade en av medlemmarna om en resa till England och intrycken därifrån. En annan gång kåserade »Norrgårds Edith» om resor och visade skioptikonbilder. Undertecknad försökte sig en gång på att analysera några Karlfeldtsdikter. Fruarna Anna-Lisa Hjälm, Milred Vibäck och Ingrid Johansson har medverkat med sång och ett litet musikkapell under herr Elis Eklunds ledning har spelat gammal dansmusik. Från sommarens sammankomster är särskilt att anteckna Trefaldighetsfesten. Liksom förr om åren skedde marschen till källan, där intendent Sven Drakenberg, Västerås, höll ett kort föredrag om firandet av trefaldighet förr och den därmed förknippade tron. Efter hemkomsten till hembygdsgården blev det kaffedrickning, sång och ett anförande av assistent Nils Nygren, Västerås.

Hembygdsfesten 31 juni—1 juli 1951 hedrades med landshövding Conrad Jonssons närvaro. Landshövdingen höll ett livligt applåderat föredrag till hembygden och Lillstintan från Uppsala, fru Birgit Wiklander-Leander, berättade historier och sjöng gamla visor på sitt omedelbara och äkthumoristiska sätt. En konstutställning var anordnad med de unga vittingekonstnärerna Albert Eriksson, Arne Lundell och Martin Bergman samt två goda amatörmålare, Ture Larsson och Mauritz Liljeström från Morgongåva, som utställare. Intresset för denna utställning var mycket stort och flera tavlor såldes. Herr Martin Bergman, Stockholm, demonstrerade utställningen och sade några ord om tavlorna och konstnärerna. Medlemmar ur Upplands Spelmansförbund spelade gammal folkmusik och ett väl trimmat folkdanslag från Västerås rönte livlig uppskattning vid sin uppvisning. Barnens timme arrangerades av herr Vikström och de småtrevliga tävlingarna roade såväl gammal som ung. Festen besöktes båda dagarna av omkring 1 800 personer.

Slutligen kan nämnas att vi fått en ny tidning för vittingebor både här och i förskingringen, benämnd »Vittingebygd». Ansvariga utgivare är reklamtecknare Martin Bergman, Bromma, f. d. vittingebo samt undertecknad. Medarbetare i första numret av tidningen är själve Pär Lagerkvist, f. d. vittingebo även han, samt M. Bergman, Paul Andersson, Norrgårds Edith, G. Gustafsson, under-

tecknad m. fl. Lennart Eurén svarar för idrottssidan och Elis Eklund, Martin Bergman och Albert Eriksson för bildmaterialet. Nästa nummer utkommer strax före jul. Innehållet i tidningarna är ämnat att omfatta både gången tid och nutid och under rubriken »Original och sockenprofiler» skall vi låta bemärkta och originella personer passera revy. Vi hoppas på stort intresse för tidningen.

Egron Lundell.

VÄNGE HEMBYGDSFÖRENING

Vänge hembygdsförening, som bildades 24 sept. 1950 i Ordenshuset i Vänge, har under sitt första arbetsår genomfört flera betydelsefulla uppgifter och har kunnat glädja sig åt ett stort intresse från allmänhetens sida liksom åt mycken uppmuntran ej minst från Upplands fornminnesföreningens ledning, länets bildningsförbund och Samfundet för hembygdsvård.

En vävkurs, anordnad av länets hemslöjdsförening och lokalt förberedd under hösten av fru Inger Björkman, pågick i Församlingssalen under fyra veckor från 15 jan. 1951 med 12 deltagare. Det var den första vävkursen i socknen sedan 1895. En högtidlig avslutning med god tillslutning hölls 13 febr. med landshövding Hilding Kjellman som hedersgäst, varvid landshövdingen hyllade »vävnadskonsten som hävstång för hembygdskänslan». Denna vävkurs gav bl. a. uppslaget till den inventering av gammal Vängehemslöjd, som senare utfördes av fröken Ester Carlsson.

Under mottot Vår hembygd förr och nu anordnade Uppsala läns bildningsförbund en folkbildningskurs den 7 mars—15 april 1951. Tre av kursens föreläsningar, som hölls i Församlingssalen, berörde helt hembygdsvården. Den 29 mars föreläste dr J. Nihlén i samband med årsmötet över ämnet: Från hembygdsrörelsens arbetsfält. Aftonen fick sitt särskilda intresse därigenom att dr Nihlén samma dag gjort ljudupptagningar av hågkomster belysande livet i Ekeby by i äldre tid. Den 5 april talade arkitekt Ingeborg Wærn-Bugge om Nya hem i gamla gårdar. Den 12 april föreläste intendent Nils Ålenius om Gammalt arbetsliv i Vänge. Tidigare hade intendent Ålenius företagit en inventering av socknens äldre föremål och resultatet härav hade till föreläsningskvällen sammanförts till en utställning som fick illustrera föredraget och som hjälpte till att, enligt en referent, »slå brygga mellan bygdeföremål och folk».

Som första punkt på arbetsprogrammet vid hembygdsföreningens start stod reparationen av Ekeby kvarn. En första etapp av denna, takets återställande, hade planerats redan till hösten men den tidiga

vintern med tidigt snöfall omöjliggjorde arbetet. I stället planerades till våren en reparation i ett sammanhang, omfattande takläggning, brädning och rödfärgning samt lagning av rötskador och grund. Detta arbete, som kostnadsberäknats till omkring 5 000 kr., utfördes under maj av byggmästare S. Lindqvist.

För att bättra på ekonomien — föreningen har f. n. en skuld på 2 000 kr. — hölls i juli 1951 en hembygdsfest, den första i socknen, vid Ekeby kvarn. Landshövding Kjellman hedrade åter föreningen genom att närvara och hålla högtidstalet. Skolbarn med svenska flaggor paraderade på vägen upp mot kvarnen och samlades under föredraget till »en pigg färgklick vid talarstolen i kvarnens skugga». Folkdanser utfördes av SGU:s folkdanslag och Vänge förstärkta kyrkokör under kantor G. E. Einestams ledning bidrog med sång.

F. n. underhandlar föreningen med Stiftsnämnden om villkoren för upplåtelse av kvarnbacken. Med tacksamhet har styrelsen tagit del av ett förslag av landsantikvarie Sundquist att en av gårdarna i Ekeby (Bertil Karlssons) måtte överlåtas till föreningen. Underhandlingar med Stiftsnämnden härom pågår.

Föreningen har från Vänge kommun erhållit ett anslag av 2 000 kr. och av ortens SLU- och RLF-avdelningar har gåvor tacksamt mottagits. Från skoldistriktet har överlämnats en samling vävstolar och möbler från Täby skola, ursprungligen anordnad som praktisk flickskola genom donation av C. E. Casparsson på 1850-talet. I samband med inventeringen av vävnader skänktes flera vepor m. m.

En vädjan till vängebor i förskingringen om medlemskap i hembygdsföreningen har redan lett till resultat. Medlemsantalet är nu 118.

Styrelsen utgöres efter årsmötet i mars 1951 av följande: P. A. Björkman, ordf., N. Rosenlund, v. ordf., Karin Ekman, sekr., B. Karlsson, kassör, O. Thisner, fru Irma Rosenlund och Uno Geidnert; suppleanter äro G. E. Einestam, Gertrud Gisslow, Erik Johansson, B. Nordberg, fru Mary Falk, K.-G. Falk och fru Stina Lindgren.

P. A. Björkman.

VÄRMDÖ SKEPPSLAGS FORNMINNESFÖRENING

Den 30 december 1950 avled f. d. egnahemsdirektören Gunnar Wahlberg. Genom hans frånfälle har föreningen lidit en kännbar förlust. Född på den anrika gården Norrnäs inom skeppslaget hyste han en varm kärlek till sin födelsebygd Värmdön, dess gamla kultur och historiska minnen. För 20 år sedan invaldes han i föreningens styrelse och var sedan år 1935 ordförande i densamma.

Värmdö skeppslags fornminnesförening bevarar Gunnar Wahlberg i den tacksammaste hågkomst och vet att den bäst hedrar sin mångårige ordförandes minne genom att i hans anda fortsätta arbetet för Värmdö skeppslags kulturminnesvård.

Föreningens verksamhet har under 1950 fortgått på samma sätt som under föregående år med samlande av föremål till museet och av skrifter, fotografier m. m. till föreningens arkiv.

Museet, som är inrymt i den s. k. fornstugan invid Värmdö kyrka, har varit upplåtet för allmänheten och varit tillgängligt för eleverna i Värmdöns skolor för studier i hembygdskunskap. Föreningen har utgivit en årsbok innehållande bl. a. följande uppsatser: »Om allmänna fiskeskär och fiskekapell i Stockholms skärgård» av E. Alfred Jansson; »En kommendering till Fredriksborgs fästning under finska kriget 1808» av Nils Ädelgren.

Föreningens medlemsantal har utgjort 200, därav 19 ständiga.

Nils Ädelgren.